

PARAIŠKŲ IR ATASKAITŲ TEIKIMO
ELEKTRONINĖ SISTEMA

Reikminių tyrimų temų pasiūlymai

PASIŪLYMAS DĖL REIKMINIŲ TYRIMŲ TEMOS

1. DUOMENYS APIE PATEIKĖJĄ	
1.1. Institucijos pavadinimas	Susisiekimo ministerija
1.2. Institucijos atstovas, įgaliotas spręsti su teikiamu temos pasiūlymu susijusius klausimus:	
pareigos	Ateities susisiekimo politikos grupės patarėja
vardas	Vaida
pavardė	Kazlauskienė
telefonas	+37066075278
el. paštas	vaida.kazlauskiene@umin.lt

2. TEMOS PASIŪLYMO APRAŠYMAS

2.1. Temos pavadinimas	
Harmonizuotos kelių sektoriaus statybos produkto kategorijos taisyklės	
2.3. Tyrimų trukmė	
Tyrimų, reikalingų problemai išspręsti, trukmė	18 mėn.
2.5. Temos (problemos) svarba valstybei ir visuomenei	
<i>Aprašoma sprendžiama problema, nurodomos esminės jos priežastys, jei reikia, palyginant Lietuvos padėtį aptariamam klausimui su kitomis Europos Sąjungos valstybės narėmis, pateikiama informacija apie institucijos praktikoje kylančių problemų mastą, situacijos analizę; vadovaujantis turimais įrodymais ir duomenimis (kiekybiniais rodikliais) pagrindžiamas problemos aktualumas ir realus mokslu grįstų sprendimų poreikis (ne daugiau kaip 4000 spaudos ženklų)</i>	
Lietuva, kaip ir visos Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybės narės įsipareigojo iki 2030 m. sumažinti išmetamų teršalų kiekį bent 55%, lyginant su 1990 m. lygiu, siekiant Europos žaliojo kurso tikslų[1]. Šiuos tikslus remia Žiedinės ekonomikos veiksmų planas[2], kuriame ypatingas dėmesys skiriamas statybos sektoriui, statybos produktų reglamentavimui, perdirbtų medžiagų naudojimo skatinimui ir būvio ciklo vertinimo (LCA) integravimui į viešuosius pirkimus. Europos komisija išskiria statybą, taip pat ir kelių tiesybą, kaip vieną iš sudėtingiausių sektorių siekiant klimato neutralumo ir tvarumo tikslų. 2024 m. balandžio mėn. Europos Parlamente buvo pasiektas susitarimas dėl Naujo reglamento statybos produktams, pagal kurį bus įteisinamos produktų	

aplinkosauginio veiksmingumo eksploatacinių savybių klasės ir aplinkosauginio tvarumo ženklavimo reikalavimai. Dėl to kiekvienai ES narei svarbu laiku nustatyti nacionalines taisykles, kurios apibrėžtų aplinkosauginių savybių deklaratyvą kelių statybos produktams.

Šios problemos svarbą pabrėžia ir 2023 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl žaliųjų pirkimų tikslų nustatymo ir įgyvendinimo“, kuriuo nutarta, kad visi Lietuvoje vykdomi viešieji pirkimai privalo būti „žalieji“. Reikalavimų rinkinyje[3] yra numatytos kelios galimybės, kaip suinteresuotosios šalys gali užtikrinti ekologiškesnius kelių infrastruktūros sprendinius: 1) reikalauti naudoti perdirbtas ar antrines medžiagas dangos konstrukcijos sluoksniuose; 2) reikalauti apskaičiuoti dangos konstrukcijos įrengimo anglies pėdsaką arba 3) reikalauti, kad bent pusė išlaidų statybos produktams būtų skirta produktams, turintiems III tipo aplinkosaugos produkto deklaracijas (toliau – EPD). Lietuvoje trūksta žinių ir gerosios praktikos, kaip taikyti aplinkosaugos kriterijus kelių projektavimo paslaugoms ir statybos darbams. Pirmieji du minėti sprendiniai praktiškai nėra naudojami. Dėl to tikėtina, kad kelius administruojančios įmonės ir suinteresuotosios šalys daugiausia dėmesio skirs reikalavimui pateikti EPD pagal EN15804+A2:2019 standartą. Tačiau šiuo metu nėra vieningai nustatytų ir nacionaliniu lygmeniu apibrėžtų kelių tiesybos produktų aplinkosauginių savybių deklaravimo taisyklių. Dėl to skirtingų statybos produktų EPD negalima lengvai palyginti ir įvertinti jų poveikio aplinkai[4]. Kadangi Lietuvoje keliai ir gatvės dažniausiai įrengiami naudojant asfaltą priimant tipinį kelio objektą, kuriame nėra tiltų, viadukų ar didesnių pralaidų, o didžioji išlaidų dalis tenka būtent asfaltui, prioritetas turėtų būti skiriamas asfalto mišinių aplinkosauginių tvarumo savybių deklaravimo taisyklių parengimui.

Esamai problemai dėl aplinkosauginių savybių deklaravimo taisyklių trūkumo spręsti būtini tyrimai, kurių pagrindu būtų sukurti mokslu pagrįsti sprendiniai – harmonizuotos produkto kategorijos taisyklės asfalto mišiniams. Šios taisyklės Lietuvoje specifiškai būtų apibrėžtos aplinkosauginės produkto deklaracijos. Tyrimai apimtų: kitų šalių gerosios praktikos analizę, taikant produkto kategorijos taisykles kelių tiesybos medžiagoms; energijos paskirstymo modelio sukūrimą asfalto mišinių gamybai; harmonizuotų produkto kategorijos taisyklių asfalto mišiniams parengimą. Be to, tyrimo rezultatai apimtų rekomendacijas dėl šių taisyklių integravimo į nacionalinę normatyvinę bazę. Tai sudarytų sąlygas objektyviam ir efektyviam EPD naudojimui žaliuosiuose viešuosiuose pirkimuose. Atlikta analizė ir parengtos rekomendacijos skatintų asfalto gamintojus mažinti veiklos poveikį aplinkai ir diegti žiedinės ekonomikos modelius.

[1] European Commission. (2019). The European Green Deal. European Commission, 53(9), 24. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>

[2] European Commission. (2020). *A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe*. COM(2020) 98 final.

[3] LR Aplinkos ministras. (2022). Aplinkos apsaugos kriterijų taikymo, vykdant žaliuosius pirkimus, tvarkos aprašas.

[4] dos Santos, J. M. O., Thyagarajan, S., Keijzer, E., Flores, R. F., & Flintsch, G. (2017). Comparison of Life-Cycle Assessment Tools for Road Pavement Infrastructure. *Transportation Research Record: Journal of the Transportation Research Board*, 2646(1), 28–38. <https://doi.org/10.3141/2646-04>

2.6. Spręstinė institucija, teikiančios temos pasiūlymą, uždaviniai

Nurodoma, kokius uždavinius institucija tikisi išspręsti savo reguliavimo sferoje, pasinaudodama gautais tyrimų rezultatais, įsivertinama, kad uždaviniams išspręsti būtini moksliniai tyrimai, detalizuojamos tikslinės visuomenės grupės ir (ar) kiti naudos gavėjai, nurodoma, koks numatomas tokių sprendimų poveikis jiems (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Siekiant parengti harmonizuotas produkto kategorijos taisykles asfalto mišiniams, apibrėžiančias aplinkosauginių produkto deklaracijų rengimą, būtina atlikti šiuos veiksmus:

1. Atlikti kitų šalių praktikos analizę dėl kelių tiesybos medžiagų aplinkosauginių savybių deklaravimo:

- Išanalizuoti pažengusių šalių taikomas aplinkosauginių savybių deklaravimo taisykles kelių tiesybos medžiagoms.
- Nustatyti esmines poveikio aplinkai charakteristikas ir jų vertinimo būdus kelių tiesybos medžiagoms.

2. Sukurti energijos paskirstymo modelį asfalto mišinių gamybai:

- Įvertinti bendras elektros ir dujų sąnaudas, asfalto gamyklos įrenginių sąstatą, užpildų drėgnį ir kitus esminius gamybos proceso elementus.
- Integruoti modelį į aplinkosauginių savybių deklaravimo taisykles parengiant draugišką vartotojui modelio taikymo aplinką.

3. Harmonizuoti produkto kategorijos taisykles kelių tiesybos medžiagoms:

- Atlikti Lietuvoje taikomų asfalto mišinių gamybos procesų ir tiekimo grandinių analizę vykdant tikslines apklausas.
- Parengti harmonizuotas gaires, apibrėžiančias aplinkosaugines produkto deklaracijas asfalto mišiniams.

4. Parengti rekomendacijas dėl harmonizuotų produkto kategorijos taisyklių integravimo į nacionalinę normatyvinę bazę:

- Parengti harmonizuotų produkto kategorijos taisyklių integravimo gaires.
- Parengti atliktos analizės ataskaitą, kurioje būtų svarbiausi rezultatai, išvados, įžvalgos ir rekomendacijos.

Tikslinės grupės: Žaliųjų viešųjų pirkimų organizatoriai, kelių tiesybos medžiagų gamintojai, statybų sektoriaus suinteresuotos šalys, viešojo valdymo institucijos.

Įgyvendinti veiksmai sukurs gerosios praktikos pagrindą kelių tiesybos medžiagų būvio ciklo vertinimui. Harmonizuotos produkto kategorijos taisyklės kelių tiesybos medžiagoms leis kelių tiesybos medžiagų gamintojams vieningai rengti aplinkosaugines produkto deklaracijas kelių statybos produktams, kurias bus galima lyginti tarpusavyje ir naudoti žaliuosiuose viešuosiuose pirkimuose.

2.7. Temos sąsajos su strateginiais valstybės dokumentais

Pateikiamos nuorodos į atitinkamus strateginius valstybės dokumentus, pridedami komentarai ir kita susijusi informacija (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Rengiamos harmonizuotas produkto kategorijos taisyklės asfalto mišiniams ir kitoms kelių tiesybos medžiagoms glaudžiai siejasi su strateginiais dokumentais, kurie nustato šalies aplinkos apsaugos ir klimato kaitos mažinimo politiką ir strategijas. Čia pateikiami pagrindiniai dokumentai:

1. 2021–2030 nacionalinis pažangos planas nustato pagrindinius pokyčius, kurie skatina pažangą socialinėje, ekonominėje, aplinkos ir saugumo srityse. Siekiant žiedinės ekonomikos tikslų, būtina užtikrinti efektyvų išteklių naudojimą. Lietuvoje išteklių produktyvumo rodiklis vis dar gerokai mažesnis už ES vidurkį, todėl produkto kategorijos taisyklės asfalto mišiniams skatintų efektyvesnę gamtinių išteklių naudojimą. Taisyklės apibrėžtų skaičiavimus atskiroms asfalto mišinių grupėms ir paskatintų perdirbto asfalto panaudojimą, prisidedant prie ekologiškesnės gamybos.
2. Lietuvos perėjimo prie žiedinės ekonomikos iki 2035 metų gairės nustato naują, aplinkai draugišką ir klimatui neutralią ekonomikos kryptį, orientuotą į pažangias technologijas, efektyvų išteklių naudojimą ir tvarų ekonomikos augimą. Vienas gairių uždavinių – gerinti statybos sektoriaus specialistų kvalifikaciją, taikant žiedinio projektavimo principus. Šis tyrimas prisidėtų prie šio uždavinio, nes apžvelgtų ir susistemintų kitų šalių gerąją praktiką bei sukurtų pagrindą būvio ciklo vertinimo skaičiavimams.
3. Aplinkos apsaugos kriterijų taikymo, vykdant žaliuosius pirkimus, tvarkos aprašo 2 priedo XVII skirsnis nustato minimalius aplinkos apsaugos kriterijus kelių projektavimo paslaugoms ir statybos darbams. Tyrimas tiesiogiai prisidėtų prie šių kriterijų įgyvendinimo, nes apibrėžtų ir parengtų produkto kategorijos taisyklės kelių statybos medžiagoms, kurių šiuo metu nacionaliniu lygmeniu nėra nustatyta.

Šie strateginiai dokumentai formuoja kontekstą, kuriame būtų kuriamos produkto kategorijos taisyklės, siekiant prisidėti prie aplinkosaugos tikslų ir žiedinės ekonomikos Lietuvoje.

2.8.1. Pagrindžiama, kodėl problemą reikalinga spręsti skubiai

(ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Yra būtinybė itin skubiai parengti harmonizuotas produkto kategorijos taisyklės asfalto mišiniams ir kitoms kelių tiesybos medžiagoms dėl kelių priežasčių:

1. Aplinkos apsaugos kriterijų taikymo iššūkių: Aplinkos apsaugos kriterijų taikymo, vykdant žaliuosius pirkimus, tvarkos aprašo 2 priedo XVII skirsnyje yra nustatyti minimalūs aplinkos apsaugos kriterijai kelių projektavimo paslaugoms ir statybos darbams. Tačiau jų taikymas Lietuvoje dėl kompetencijos ir patirties stokos yra sudėtingas. Tyrimo metu parengtos taisyklės ir jų integravimo gairės sudarytų sąlygas tinkamai vykdyti žaliuosius pirkimus kelių statybos sektoriuje.
2. ES naujų reikalavimų įgyvendinimo: Produktų aplinkosauginio veiksmingumo eksploatacinių savybių klasės ir aplinkosauginio tvarumo ženklavimo reikalavimai bus nustatyti ES Naujajame statybos produktų reglamente. Lietuvoje šiems pokyčiams dar nėra parengtos nacionalinės gairės ar praktika. Tyrimas suteiktų galimybę laiku harmonizuoti ir pritaikyti nacionalinius reikalavimus, skirtus asfalto mišinių ir kitų kelių tiesybos medžiagų gamybos poveikio aplinkai vertinimui, taip užtikrinant sklandų perėjimą prie reglamento reikalavimų.

3. Tarptautinių įsipareigojimų įgyvendinimo: Tyrimas reikšmingai prisidėtų prie Lietuvos įsipareigojimų dėl darnaus vystymosi ir klimato kaitos švelninimo tikslų, mažinant statybų pramonės poveikį aplinkai ir skatintų žiedinės ekonomikos modelių taikymą.

Šiuo metu Lietuvoje nėra gairių, apibrėžiančių kelių statybos produktų aplinkosauginių deklaracijų rengimo principus, todėl jų taikymas vykdant žaliuosius pirkimus kelia iššūkių. Atsižvelgiant į tai, būtina imtis skubių veiksmų, kad būtų pašalinti produkto deklaracijų rengimo taisyklių trūkumai ir būtų mažinamas kelių statybos sektoriaus poveikis aplinkai.

2.9. Laukiami reikminių tyrimų projekto rezultatai, nurodant rezultatų formą

Nurodoma, kokių rezultatų institucija tikisi iš projekto ir kokia forma šie rezultatai turėtų būti pateikti (studija, praktinės rekomendacijos, metodikos padėčiai tam tikroje srityje įvertinti ir prognozuoti, priemonės, modeliai, scenarijai, tinklai, naujos technologijos, nauji metodai ir pan.) (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Laukiami rezultatai, rengiant harmonizuotas produkto kategorijos taisykles asfalto mišiniams, apims šiuos esminius rezultatus:

1. Energijos pasiskirstymo asfalto mišinių gamybai modelio sukūrimas ir adaptavimas atsižvelgiant į rinkos situaciją. Energijos sąnaudos vienai asfalto mišinio tonai pagaminti priklauso nuo įvairių kintamųjų, todėl asfalto mišinių gamybos poveikio aplinkai vertinimas yra vienas sudėtingiausių lyginant su kitomis kelių tiesybos medžiagomis^[1]. Dėl to asfalto mišinių produkto kategorijos taisyklės turi būti parengtos apimant energijos pasiskirstymo modelį^[2]. Šio modelio sukūrimas ir įdiegimas užtikrins, kad asfalto mišinių gamintojai savo gaminamiems produktams (asfalto mišiniams) energijos sąnaudas nustatytų taikant vieningą metodologiją.
2. Harmonizuotų produkto kategorijos taisyklių asfalto mišiniams ir kitoms kelių statybos medžiagoms parengimas. Šios taisyklės apibrėš aplinkosauginių produkto deklaracijų rengimą kelių statybos medžiagoms.
3. Produkto kategorijos taisyklių integravimo į nacionalinę normatyvinę bazę gairių ir praktinių rekomendacijų parengimas.

Numatomų rezultatų forma:

- **Energijos pasiskirstymo modelis**, kuriame apibrėžti pagrindiniai įvesties duomenys ir skaičiavimo algoritmas, skirtas asfalto mišinių gamybos sąnaudoms įvertinti.
- **Harmonizuotų produkto kategorijos taisyklių dokumentas**, kuriame pateiktos būvio ciklo vertinimo stadijos, įskaitant žaliavų gavybos, transportavimo grandinių ir gamybos bei ciklo pabaigos ir perdirbimo stadijas. Harmonizuotų produkto kategorijos taisyklių dokumente taip pat pateikiamos aplinkosauginių produkto deklaracijų verifikavimo ir registravimo gairės.
- **Veiklos gairės ir praktinės rekomendacijos** išsamioje ataskaitoje, kurioje apibendrintos viso tyrimo veiklos, parengtos rekomendacijos dėl taisyklių integravimo į nacionalinę normatyvinę bazę, normatyvinę bazę, pabrėžiant stipriąsias ir silpnąsias puses bei tobulintinas sritis.

[1] Vega A, D. L., Santos, J., & Martinez-Arguelles, G. (2022). Life cycle assessment of hot mix asphalt with recycled concrete aggregates for road pavements construction. *International Journal of Pavement Engineering*, 23(4), 923–936. <https://doi.org/10.1080/10298436.2020.1778694>

[2] Santos, J., Flintsch, G., & Ferreira, A. (2017). Environmental and economic assessment of pavement construction and management practices for enhancing pavement sustainability. *Resources, Conservation and Recycling*, 116, 15–31. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2016.08.025>